

Ірина КОСТЮК

**УКРАЇНА і СВІТ:
вступ до історії та громадянської освіти**

**Методичні матеріали
для 6 класів
закладів загальної середньої освіти**

Урок 5

Київ • Світич • 2023

Тема I. Що таке сучасний світ, чим він відрізняється від світу минулого

Урок 5. Україна як частина Європи та всього світу

Як Україна пов'язана зі світом?

Обґрунтування та особливості заняття

Цей урок продовжує тему "Що таке сучасний світ, чим він відрізняється від світу минулого". Змістова частина матеріалу спрямована на те, щоб учні й учениці побачили, що Україна завжди була пов'язана зі світом, передусім з Європою, і ці зв'язки ґрунтувалися на різних засадах. З матеріалів § 3 та попереднього вивчення курсу в 5 класі учні й учениці вже мають уявлення про першочергову роль торгівлі в міжнародних зв'язках. Тож матеріал спрямований не так на окремі історичні факти, а на продовження роботи з інформацією історичного та соціального змісту, представленою в різних формах: текст, інфографіка, карти тощо.

Історичний потенціал уроку спрямований на розуміння того, що таке династичні зв'язки та їх важливу роль у встановленні взаємовідносин між державами в давнину, а громадянськовий — на розуміння особливостей сучасної ситуації, пов'язаних із повномасштабною агресією проти України російської федерації та визначу роль виробництва, торгівлі, культури в представленні України в міжнародному співтоваристві. До програми в цій темі у 2022 р. додано матеріал "Агресія Росії проти України. Міжнародна підтримка України", який реалізується через розуміння міжнародної солідарності щодо України людьми в інших країнах. Це емоційно важливий елемент уроку. Адже на цьому етапі може скластися враження, що зацікавлення зменшується порівняно з першим півріччям повномасштабного вторгнення. Учням та ученицям слід наголосити, що така ситуація є закономірною, і навести приклади сучасних акцій міжнародної підтримки.

Матеріал уроку не має виявитися складним для шестикласників і шестикласниць, тому головна увага має бути зосереджена на відпрацювання навичок роботи з інформацією. Надзвичайно корисною для цього уроку є наявність настінної карти Європи та світу. Вчителю світ звернути увагу на очікувані освітні результати Державного стандарту базової середньої освіти 2020 р., які досягаються протягом тривалого часу, зокрема на загальний результат **1.3. Виявляє та прогнозує суспільні (історичні) зміни**, а також на обов'язковий результат **3.2. Аналізує та синтезує історичну та суспільно важливу інформацію**.

Пропонований зміст	Україна як частина Європи та всього світу
Очікувані результати навчання відповідно до ДСБО	<ul style="list-style-type: none"> • пояснює, як життя людини і суспільства залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин [6 ГО 1.3.2]; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи тих подій на життя суспільства, окремих груп людей [6 ГО 1.3.2-1]; • пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні та в минулому пов'язані з подіями їхнього життя, станом суспільства [6 ГО 1.3.2-2]; • використовує історичну та суспільно важливу інформацію із запропонованих ресурсів [6 ГО 3.2.1]; • формулює питання різного типу до тексту / медіатексту, візуальних джерел [6 ГО 3.2.1-4];

	<ul style="list-style-type: none"> • пояснює і доцільно застосовує терміни, поняття, які вжито в запропонованих джерелах [6 ГІО 3.2.1-3]
Пропоновані види навчальної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Укладання за допомогою вчителя або на основі тексту підручника, інших джерел схеми зв'язків України з іншими країнами світу. • Співвіднесення даних карти, інфографіки з іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо). • Робота з поняттями (етимологія слів та розвиток логічного мислення)
Змістові лінії	Людина і суспільство. Людина і влада. Людина і світ уявлень та ідей

ХІД УРОКУ

Крок 1 (5–6 хв)

Вступна частина уроку може бути спрямована на актуалізацію засвоєних раніше понять. Можна повернутися до домашнього завдання 1 на с. 17, якщо ви не здійснили окремо мініпроект. На попередньому уроці не було часу на його обговорення, тож на цьому уроці він може стати емоційним початком розмови.

Попросіть учнів та учениць також пригадати таблицю "ЗХД" з уроку 3.2. Потрібно, щоб поняття "глобалізація", "глобальний світ", "глобальні зв'язки" були достатньо засвоєними на цьому віковому рівні, щоб стати контекстом для подальшої роботи.

Це буде водночас відповіддю на питання 1.

– *Що робить сучасний світ глобальним?*

Оголосіть тему уроку та познайомте учнів й учениць з його очікуваними результатами.

Після ознайомлення з матеріалами параграфу та виконання завдань ти зможеш:

- Пояснювати, у чому полягають зв'язки України з іншими країнами світу від минулого до сучасності.
- Співвідносити дані інфографіки з іншими джерелами інформації.
- Наводити приклади, які засвідчують місце України в Європі та в сучасному світі.
- Удосконалити вміння ставити запитання та логічно висловлювати власну позицію.
- Висловлювати власне ставлення до прагнень України бути частиною Європи та всього світу.

Крок 2 (15–18 хв)

1 (7–9 хв). Пригадайте з учнями й ученицями розташування України на політичній карті Європи чи світу. Попросіть назвати країни, з якими межує Україна. Будьте уважними щодо ситуації, коли діти показуватимуть чи називатимуть кордон із країною-агресором. Дехто може не захотіти називати її та Білорусь, поставтеся до цього спокійно. Підбадьорюйте учнів та учениць, водночас повторюючи назви європейських країн.

Запропонуйте самостійно прочитати текст пункту "Торговельні зв'язки України" до карти 12 і поставити запитання до кожного абзацу в парах чи індивідуально. Проведіть взаємоперевірку запитань: хай спочатку та дитина, яка сидить праворуч, озвучить своє

запитання, а дитина, яка сидить зліва, — знайде на нього відповідь, а потім навпаки. Ця робота стимулює увагу до тексту та його розуміння.

Запропонуйте розглянути карту 12. Якщо можна, виведіть карту на екран. Назвіть країни, назви яких зустрічаються в тексті: Молдова, Ліван, Катар, Туніс, Лівія, Пакистан, а потім ті, які не вказані, наприклад, країни Європи, Туреччина, Філіппіни, Марокко й ін.

За наявності навчального часу можна зробити радіальну схему на дошці чи аркуші паперу, де в центрі — Україна, а на променях — назви країн. Водночас варто пам'ятати, що це не урок з економічної географії, і дітям не треба запам'ятовувати цю інформацію. Головним є ідея широких зв'язків та їх візуалізація на карті світу.

Повідомте, що карта ілюструє частину програми президента України "Grain from Ukraine" — "Зерно з України", яка допомагає українським фермерам реалізувати свій врожай та постачати необхідний продукт в інші країни світу. Можливо, частина учнів й учениць вкаже, що ця торгівля має відбуватися через Чорне море, але російська федерація протидіє цьому, знищуючи наші порти та не даючи можливості торговельним кораблям вільно йти через Чорне море. Наголосіть, що ці дії є міжнародним злочином і ще одним доказом незаконної агресії проти України.

2 (8–10 хв). Перейдіть до роботи з діаграмами 1, 2. Спочатку випишіть на дошці чи аркуші паперу або виведіть на екран визначення понять. Наголосіть, що ці слова діти будуть чути протягом навчання у школі та життя. Звернуть увагу на семантичне значення частин слів, які первісно мають латинське походження. "Порт" — вхід / вихід (як, наприклад, знайоме слово "USB-порт" у комп'ютері чи планшеті), а частка "екс" — назовні, "ім" / "ін" — всередину. За нагоди можна нагадати слова "експансія" — загарбання, "інтер'єр" — внутрішній вигляд помешкання. Не варто вимагати заучувати визначення, слід привчати, що значення слів іншомовного походження можна зрозуміти, якщо звертати увагу на їх походження.

Варіант 1. Робота із завданням 3.

Варіант 2. Утворіть у класі кілька малих груп: 4 чи 6, залежно від кількості учнів й учениць у класі. Повідомте, що всі вони є співробітниками Міністерства економіки України і мають підготувати повідомлення на уявне засідання уряду України. Частина груп має підготувати на основі діаграми коротке повідомлення про те, що саме Україна продає, а інші — що Україна купує за кордоном на основі діаграми 2. Додайте інформацію з останнього абзацу пункту 1 на с. 27.

Також за наявності навчального часу можна запропонувати дітям роздивитися світлину з рекламними вивісками торговельних компаній на будівлі супермаркету у Львові. До світлини доречно поставити запитання:

- *Як ви думаєте, чому вивіски з назвами торговельних компаній на стінах супермаркету написані англійською мовою. Чи знаєте ви щось про виробу цих марок? Про що це свідчить?*

Організуйте після цієї роботи короткий обмін повідомлень учнів й учениць.

Поставте запитання:

- Про що свідчить велика кількість експорту з України та імпорту в Україну?

Нагадайте вправу на початку уроку на основі питання 1 (с. 17).

Також роботу з діаграмами можна дати як **домашнє завдання** після уроку.

Крок 3 (8–10 хв)

Робота над змістом пункту "Історичні та культурні зв'язки України" може бути доволі короткою. Можна обмежитися розповіддю вчителя на основі тексту й ілюстрацією цієї розповіді візуальними джерелами з цього пункту.

Аналізуючи карту 13, можна поставити такі запитання:

- Чи ця мапа відрізняється від карти 12? Про що саме та про які часи розповідає карта 13?
- Що є основою зв'язків з іншими державами відповідно до даних карти й інформації до неї?
- Про що свідчить згода утворювати родинні (шлюбні) зв'язки правителів різних держав з державою Ярослава Мудрого?

Щодо подальшої інформації цього пункту параграфу, то можна попросити учнів й учениць називати знайомі їм імена. Варто нагадати, що частково діти знайомилися із цими іменами в 5 класі.

Обговоріть питання 5:

- Наведіть приклади історичних і культурних зв'язків України з Європою та всім світом від минулих часів до сучасності.

Варто нагадати матеріал § 24 з підручника для 5 класу під назвою "Внесок українців у світову історію та культуру". Це можна зробити, показавши сторінки з підручника через екран, коротко нагадавши, про що йшлося.

Можна також заздалегідь, до роботи над питанням 5, написати на дошці імена: Ігор Сікорський, Василь Сліпак, Соня Делоне, Соломія Крушельницька, Микола Леонтович, Володимир Хавкін — і попросити дітей за бажанням пригадати цих представників української культури.

На завершення цієї частини роботи можна запитати, чим відрізняється зміст першої та другої частини параграфу і чи назви цих частин / пунктів відображають зміст.

Крок 4 (8–10 хв)

Робота зі змістом третьої частини "Чому Україна сьогодні є світовим символом свободи і боротьби за незалежність".

На початку нагадайте поняття "Велика і мала батьківщина", "свобода", "рівність", "демократія". Можете просто вивести їх на екран або записати на дошці / аркуші паперу. Попросіть учнів та учениць пригадати зміст цих понять. Можна не запитувати, але створити емоційну паузу перед наступною розмовою.

Нагадуємо, що тема війни є надзвичайно вразливою і травмувальною для більшості дітей. Подумайте, як саме ви обговорюватимете цю тему в класі.

Доволі нейтральний спосіб пропонує підручник. Можна почати із завдання 8: розглянути фотографії 2–5 та підписи до них і відповісти на запитання. А потім повернутися до тексту та виконати завдання 6, 7. У такому разі відповідь на запитання 7 буде найповнішою.

Якщо вважаєте, що світлин із підручника замало, покажіть марки з різних країн як приклад державної підтримки солідарності з Україною.

Марка Франції "Солідарність з Україною"

Марка Словенії "Солідарність з Україною"

Марка Польщі "Ми з вами"

Крок 5 (3–5 хв)

Підведіть підсумки уроку.

Можна фронтальним обговоренням відповісти на запитання 2, 3 із підсумкових запитань і завдань.

Завдання 1 можна виконати у класі письмово або переформулювати в самооцінювання.

– Я можу розповісти про те, як Україна пов'язана зі світом:

<i>Дуже добре самостійно</i>	<i>Добре, але за допомогою підручника</i>	<i>Мені ще треба вдома підготуватися</i>
------------------------------	---	--

Так само методом "світлофор" попросіть учнів й учениць відповісти на очікувані результати уроку вибірково або на всі.

Завдання 4 може бути травмувальним для деяких дітей, однак можете його запропонувати як груповий мініпроект у позаурочний час. Обов'язковою умовою цього мініпроекту є надання часу на аналіз його результатів та участі дітей.

На **домашнє завдання** можна запропонувати виконати завдання 3 на с. 26, якщо воно не розглядалося на уроці, або як мініесе "Підготуй уявний виступ на радіо про те, чим Україна відома у світі". Обмежте такий виступ 7–8 реченнями, а також порадьте звернутися до матеріалів підручника для 5 класу § 24; п. 3 § 22; с. 144–145 § 20.